

Справа «Лійвік проти Естонії» («*Liivik v. Estonia*»)

У рішенні, ухваленому 25 червня 2009 року у справі «*Лійвік проти Естонії*», Європейський суд постановив, що

- було порушено ст. 7 Конвенції (ніякого покарання без закону), яке виявилось у неправомірному засудженні заявника (оскільки заявник, котрого було засуджено за зловживання посадовим становищем, не міг передбачити відповідно до чинного у кримінального законодавства того, що його дії кваліфікуватимуться як кримінальне правопорушення).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 500 євро як компенсацію моральної шкоди та 9 000 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи.

Заявник Яак (Jaak) Лійвік є громадянином Естонії, народився 1951 року та мешкає у м. Саку (Естонія). Заявник, після призначення жовтні 1999 року Генеральним директором Приватизаційної агенції Естонії, підписував від її імені приватизаційні договори.

У лютому 1999 року Парламент Естонії ухвалив рішення про приватизацію державної компанії «AS Eesti Raudtee», котра керувала підприємством «Естонська залізниця». Ця компанія потерпала від тяжкої фінансовій ситуації, а тому потребувала притоку інвестицій. Її приватизація відбувалася за допомогою міжнародної тендерної процедури та супроводжувалася гострими політичними дебатами і піддавалася значному тиску з боку акціонерів. Зрештою було визнано переможця. Ним стала компанія «Балтійські залізничні послуги» (далі – компанія «БЗП»). Угоду про приватизацію було підписано у квітні 2001 року між Республікою Естонією, компанією «Балтійські залізничні послуги» та підприємством «Естонська залізниця». Заявник, як директор Приватизаційної агенції, взяв особисту участь у підписанні цієї угоди.

У серпні 2001 року п. Лійвік, діючи від імені держави, підписав дві додаткові угоди-гарантії, відповідно до яких держава прийняла відповідальність за борги «Естонської залізниці» перед іншою, на той час неплатоспроможною, компанією, а також зобов'язалася розрахуватися за 5 локомотивів, придбаних у Росії. Придбання цих об'єктів не обумовлювалося у тендерній заявці компанії «БЗП».

У вересні 2001 року п. Лійвіка було звинувачено у вчиненні зловживання посадовим становищем – злочину, передбаченого ст. 61 Кримінального кодексу Естонії (далі – КК Естонії) у зв'язку з тим, що, прийнявши додаткові фінансові зобов'язання від імені держави, він вийшов за межі своїх повноважень.

У січні заявника було визнано винним у цьому злочині та засуджено до 2-ох років ув'язнення з відкладенням виконання вироку на 1,5 роки.

Пан Лійвік оскаржив такий вирок суду. Однак суди не задовольнили його скаргу, зазначивши, що своїми діями заявник завдав державі значної шкоди, оскільки піддав небезпеці державні активи (хоча ризики і не матеріалізувалися). Суди також вказували на те, що дії заявника, як посадовця високого рангу, не були сумісними із «загальним почуттям справедливості», а також зашкодили репутації держави на міжнародному рівні.

У своїй заяві п. Лійвік наполягав на тому, що «Естонська залізниця» була рентабельним підприємством і внаслідок її приватизації держава зрештою почала отримувати вдсятеро більші прибутки, аніж вона отримувала до цього.

Зміст рішення Суду.

Спираючись на ст. 7, на ч. 1 ст. 6 (право на справедливий суд), на ст. 17 Конвенції («заборона зловживання правами»), заявник стверджував, що закон на підставі якого його було засуджено не був ані чітким, ані зрозумілим.

Суд визнав, що тлумачення ст. 161 КК Естонії, на підставі якої заявника було засуджено, охоплювало застосування надто широких понять та нечітких критеріїв, котрі не відповідали вимогам Конвенції.

Відповідно до ст. 161 КК Естонії, особа повинна була нести кримінальну відповідальність лише на тій підставі, що зловживання посадовим становищем могло призвести до «значної шкоди». Втім у законі не було передбачено жодних критеріїв для оцінки того, що слід розуміти під ризиком такої шкоди. До того ж, заявник діяв на підставі повноважень щодо приватизації «Естонської залізниці», а відтак був змушений зважувати як ризики здійснення приватизаційної процедури, з одного боку, так і ризики відмови від угоди про приватизацію, з іншого.

Суд визнав надто нечіткими критерії, які дозволили національним судам зробити висновок про те, що дії п. Лійвіка призвели до «значної моральної шкоди», оскільки його дії, як посадовця високого рангу, не відповідали «загальному почуттю справедливості».

Суд зауважив, що і Парламент Естонії, і Верховний суд Естонії вже торкалися питання щодо того, чи підстави кримінальної відповідальності, викладені у ст. 161 КК Естонії, відповідають принципу «ніякого покарання без закону». Йшлося безпосередньо про те, чи сам лише ризик шкоди може бути витлумачений широко як «істотна шкода», а також про виправданість використання поняття «значної моральної шкоди» як підстави кримінальної відповідальності.

Тому, за висновком Суду, не можна було передбачити те, що дії заявника розглядатимуться як порушення чинного на той час

кримінального законодавства. Отож, Суд постановив про порушення ст. 7 Конвенції.

Зважаючи на свій висновок щодо ст. 7 Конвенції, Суд відзначив, що не було необхідності розглядати окремо скарги заявника щодо можливого порушення ст. 6, ст. 13 та ст. 17 Конвенції.